

Проф. др Ваљоја Ђорђевић, редовни професор

ПРИЈЕДЛОГ ПРОГРАМА РАДА КАНДИДАТА ЗА РЕКТОРА УНИВЕРЗИТЕТА У
БАЊОЈ ЛУЦИ ЗА ПЕРИОД 2016–2020.

БАЊА ЛУКА, 05.02.2016.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

1. УВОД
2. ОРГАНИЗАЦИЈА УНИВЕРЗИТЕТА И ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА
3. ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ НА УНИВЕРЗИТЕТУ
4. НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКИ РАД НА УНИВЕРЗИТЕТУ
5. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ФИНАНСИРАЊЕ УНИВЕРЗИТЕТА
6. ПОДРШКА УНИВЕРЗИТЕТА ПРИВРЕДИ И РАЗВОЈУ ДРУШТВА
7. МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА УНИВЕРЗИТЕТА
8. ЗАКЉУЧАК

1. УВОД

Универзитет у Бањој Луци основан је 7. новембра 1975. године. Приликом оснивања, у саставу Универзитета било је пет факултета: Електротехнички, Технолошки, Машински, Правни и Економски и три више школе. Медицински факултет основан је 1978. године, Пољопривредни и Шумарски – 1992. године, Филозофски – 1994. године, Архитектонско-грађевински – 1995. године, Природно-математички – 1996. године, Академија умјетности – 1999. године, Факултет физичког васпитања и спорта – 2001. године, затим Филолошки, Факултет политичких наука, Рударски – 2009. године, Факултет за безбједност-2016 и Институт за генетичке ресурсе – 2009. године.

Универзитет у Бањој Луци данас има 17 факултета са 52 студијска програма на којима ради око 650 професора, 400 асистената и 450 административних службеника. Тренутно на Универзитету студира око 17.000 студената. До сада је на Универзитету у Бањој Луци дипломирало више од 19.000 студената, 700 специјалиста, 650 магистара и 300 доктора наука.

Већина факултета Универзитета у Бањој Луци налази се у два кампуса, смештена недалеко од обала ријеке Врбас, у непосредној близини центра града. У кампусима се налазе студентски домови са ресторанима, спортским теренима, студентским клубовима и Универзитетским рачунарским центром.

Бања Лука као универзитетски град, има посебан друштвени статус унутар Републике Српске. У том смислу, Универзитет је с једне стране, од круцијалног значаја за самодефинисање Бање Луке, а с друге стране, начин на који разумјевамо мјесто и друштвену улогу универзитета истовремено је и принцип на који разумјевамо наш Град. Мишљења смо да тај значај Универзитета није сасвим дефинисан, те да стога Универзитет није уовољно мјери адекватно третиран. Напротив, Универзитет је често изложен различитим врстама негативне кампање, које се фокусирају на поједине објективно постојеће слабости Универзитета (понут праксе непотизма, случајева корупције и сл.), а које неоправдано дискредитују Универзитет као цјелину.

Мисија Универзитета у Бањој Луци је организовање функционалног и квалитетног образовања, те стицање компетенција и вјештине које омогућују дипломцима конкурентност на тржишту рада.

Визија Универзитета у Бањој Луци је да се као водећа институција високог образовања у Републици Српској у свим кључним активностима позиционира међу усјејшије универзитетете Западног Балкана и Европе, те ефикаснијом сарадњом са напредним универзитетима кроз истраживање, међународну сарадњу и научни рад посвећен водећа друштвена и интелектуална снага која ће водити друштво ка развоју и економском просперитету у 21.вијеку.

Другим ријечима, мисија Универзитета треба да рефлектује све оно што је својствено водећим универзитетима широм свијета; осигурање ефикасних услова студирања и квалитетну примјену истраживања, улогу Универзитета у широј друштвеној заједници и унапређењу свих друштвених аспеката. Универзитет у Бањој Луци (УНБЛ) треба да буде универзитет са јасним истраживачким профилом, који карактерише истраживачка функција призната на међународном нивоу, који ће кроз наставу темељену на

истраживањима образовати будуће носиоце развоја науке и умјетности, као и носиоце укупног друштвеног развоја. УНБЛ ће кроз стварање нових идеја и технолонских рјешења, критичко промишљање и креативност постати један од кључних покретача привредног и одрживог развоја. Универзитет у Бањој Луци, као највећи и по научним и умјетничким показатељима најбољи универзитет у Републици Српској (РС) и даље ће бити најзначајнији фактор друштва знања, креативности и стратегије развоја цијелога друштва.

Универзитет у Бањој Луци је по свом научном, умјетничком и стручном истраживању водећа научно - истраживачка институција у Републици Српској, препознатљива по својим везама и научној сарадњи са универзитетима у Европи и свијету.

Вријеме које долази ће узроковати важне структурне промјене у развоју Универзитета, у погледу рационализације и оптималне организације, посебно правне, и улазак у високообразовано и научно-истраживачко подручје Европске уније. Наши стратешки циљеви су: образовна активност, преиспитивање провођења Болоњске реформе студијског програма, студентска и наставничка мобилност и ширење високошколског простора у БиХ – Републици Српској, и укључивање у домаће и међународне програме и пројекте. Потребно је да уредимо и генерализујемо стварност, разумијемо узроčне односе међу феноменима, антиципирамо и предвидимо визионарски будући развој Универзитета, одвојимо важно од неважног и нађемо пут за постизање наших стратешких циљева. Установа Универзитета једна је од најстаријих и најтрајнијих тековина европске цивилизације и културе, од када су постављени њени темељи до данашњих дана, и утврђена њена образовна – предавања и научна – истраживања, оријентација, независност и аутономија.

У новим условима у 21. вијеку, који карактерише стратешко профилисање и убрзани развој Универзитетског свјетског и Европског високообразовног простора (ЕНЕА) и Европског истраживачког простора (ERA), Универзитет у Бањој Луци у будућности треба задржати и посебно нагласити своју темељну образовну улогу и научно-истраживачки рад кроз формирање научних института и сарадњу са привредом. То првенствено подразумијева већи значај и активност на додипломске, дипломске и докторске студије који су утемељени на добијању знања кроз практични рад и научно истраживање. Да бисмо остварили те циљеве, потребна је стална активност и учествовање у научним, умјетничким и стручним програмима и пројектима, домаћим и страним, сарадња са привредом ради економског развоја Републике Српске.

Универзитет у Бањој Луци као интегрисана цјелина треба, полазећи од сунтическе академске аутономије са високом научном и етичком одговорношћу, да оствари образовну и научну ефикасност која ће се темељити на модерном тимском начину руковођења и правног модерног функционисања у свим његовим организационим јединицама. Потребно је дефинисати и увести у сам начин рада кроз законску регулативу ефикасније и практичније обрасце, поступке и методе у процесу доношења кључних одлука с циљем постизања већег квалитета и ефикасније координације свих његових организационих јединица и запослених.

Универзитет у Бањој Луци треба своје управљање спроводити на модерним законским оквирима европских универзитета и темељити на најбољим праксама у погледу примјене ИТ технологија, финансијског пословања, управљања некретнинама, капиталних улагања у централни кампус и просторни развој.

Неопходно је системски, научно и стручно побољшавати и усавршавати квалитет наставе модерним плановима и програмима како би све организационе јединице Универзитета биле препознате по својој наставној ефикасности и биле одговорне за резултате свога рада. Ефикасност у настави потребно је заснивати на квалитетима научним истраживањима а инструменти попут: акредитације, управљања квалитетом и ранг листе, средства су која треба да осигурају Универзитету у Бањој Луци наставну и истраживачку ефикасност. Успоставити различите облике цјеложivotног образовања који ће представљати све важнији дио универзитетских активности. У оквиру болоњског процеса потребно је реално сагледати и анализирати однос броја уписаных на студије и оних који их успјешно завршавају с циљем ефикасности. Законски регулисати и разрадити као стратешки циљ укључивање студената у свеукупни рад Универзитета, не формално него суштински са етичком одговорношћу наставника и студената за постигнуте резултате рада.

Научна истраживања на Универзитету у Бањој Луци треба да буду фундаментална, развојна и примијењена, тј. треба дати нова знања у великом броју научних дисциплина промовишући интердисциплинарност као основу нових технологија, иновација и патентну заштиту. Дипломски и докторски ниво образовања треба постати стратешки циљ и основ научне институције као истраживачког Универзитета. На научно-истраживачку базу потребно је уградити и развој трансфера технологије како би Универзитет имао функцију коју имају савремени европски универзитети али како би и задржао и оснажио своју основну мисију – образовање. Дефинисањем стратегије развоја Универзитета и избором тактике за њено спровођење, можемо постићи своју међународну препознатљивост и бољу позицију на свјетским и европским ранг листама универзитета, што ће бити основа за мјерење резултата нашег рада.

Универзитет у Бањој Луци, као институција усмјерена на образовање и истраживање, треба даље оснажити своју кључну позицију у повезивању са привредом. Успоставићемо партнерски однос са значајним привредним институцијама и локалним општинским заједницама, посебно са Градом Бања Лука. Поједина изабрана истраживања треба прилагодити националним потребама и развојним могућностима Републике Српске. Универзитет у Бањој Луци заједно са својим организационим јединицама, а у договору с другим релевантним институцијама у окружењу, треба дефинисати и одредити истраживачке и стручне приоритете ради свог свеукупног развоја. У Републици Српској Универзитет треба обезбиједити и задржати водећу позицију у стварању новога знања младих кадрова. Своју организацију и напре истраживање ћемо тако концептуирати да осигурамо водећу улогу у економском, културном и регионалном развоју Републике Српске и Града Бање Луке. Као ректор Универзитета у Бањој Луци, послије мог избора покренућу иницијативу доношења “Стратешког плана развоја Универзитета у Бањој Луци за период 2016–2020. На темељу стратешке анализе засноване на егзатним показатељима, документ ће дефинисати план развоја Универзитета у Бањој Луци до 2020. Изабраћемо најбољу стратегију и тактику која ће, на бази научних постулата и предвиђања, дати мјерљивост остварења вриједности визије и мисије, стратешких и оперативних циљева, мјесара и активности, конкретних програма и пројеката да Универзитет у Бањој Луци буде квалитетно интегрисан у европски простор високог образовања. Универзитет треба да критички сагледа околности у којима послује укључујући ту дјелатност, трендове, законску регулативу, конкуренцију, радну средину, запослене. Универзитет би требало да оцијени своје предности, слабости, могућности и пријетње као и сарадњу са другим универзитетима. Ми би требало да одлучимо како желимо да изгледа напај развој у

наредне 4 године и да изаберемо 5–7 битних стратешких циљева. Требало би да проучимо шта је потребно у свим аспектима пословања и развоја да би се постигли ти циљеви и да осмислимо детаљне средњерочне планове, укључујући мјере које трсба предузети, датуме до када одређене радње треба да буду завршене и истраживаче, одговорне за обављање конкретних задатака. Креативност, стручност, поштес, моралност, радиност, марљивост, савјесност, етичност су најважније особине да би се па Универзитету покренуле суштинске и ефикасне промјене. На овај начин Универзитет у Бањој Луци и Ректорски колегијум пред: оснивача, академску и општу нашу и међународну јавност, ставља конкретне програме које ће реализовати у свом мандатном четверогодишњем периоду.

Република Српска је још увијек друштво у транзицији, како економској тако и друштвеној, где су улоге и одговорности различитих актера недовољно издиференциране, суочена са високом стопом незапослености, земља са понекад контрадикторним реформским политикама различитих јавних сектора и са тенденцијом да преузима рјешења из других земаља без адекватне анализе одрживости или примјенљивости тих рјешења. При томе је у сектору високог образовања велики број заинтересованих страна, али и сложених и дивергентних очекивања од високог образовања (ВО) који долази из саме академске заједнице и изван ње. Погуђени досадашњим искуствима из јавних политика у РС, не желимо да се таква пракса даље наставља, и желимо промовисати потребу за искрингом анализом високог образовања у РС, те креирањем опште визије о мјесту и улоги Универзитета и ВО за РС.

Начелно посматрано, улога Универзитета за једну заједницу може се раздвојити у неколико димензија. Прво Универзитет је основни механизам производње кадрова. При томе се не мисли само на струковно оспособљене кадрове, већ на шири процес производње слита. Универзитетско образовање даје врло моћне инструменте, попут PhD, који омогућавају алумнијима по дефиницији руководеће положаје у друштву, тј. положаје који на одлучујући начин утичу на судбине људи и друштва у њелини. Друго, Универзитет је, према својој изворној замисли, мјесто на коме се постижу највиши етички и морални стандарди и исти преносе на нове генерације. То јасно произилази као обавеза из претходно напоменуте моћи коју Универзитет испоручује својим дипломцима. Треће, Универзитет је мјесто на коме се кроз процес научноистраживачког рада креира погонски капацитет једног друштва, те обезбеђује моћан механизам укључивања датог друштва у међународне односе. Све три ове функције јасно су изведене из самог појма Универзитета, који као universitas, имплицира синтезу етичке, образовно-васпитне и научно-истраживачке функције и представља синтезу, sui generis једног друштва. Из овога слиједи да Универзитет не може бити редукован искључиво на тржишно-профитне критерије. Премда је тенденција, присутна у савременој високошколској заједници, упадљиво одређена критеријима тржишне ефикасности, из претходно скициране визије Универзитета, јасно је да то не може бити једини критериј. Поједини студијски програми, као и то су филозофија, умјетнички смјерови, и неке фундаменталне дисциплине, представљају вриједности по себи, и свако озбиљно друштво, које жeli да задржи способност да се културно дефинише и самоодреди, мора имати афинитет за његовањем тих студијских програма и у случајевима њихове непосредне економске неисплативости.

Из претходне одредбе Универзитета и научне анализе произилазе темељни принципи и стратегика опредјељења за које се залажемо: академске слободе, аутономију, јединство наставе и научно истраживачког рада, отвореност

према јавности и грађанима, уважавање хуманистичких и демократских вриједности европске и националне традиције, поштовање људских права и грађанских слобода, укључујући забрану свих видова дискриминације, усклађивање са европским системом високог образовања и унапређење академске мобилности наставног особља и студената учешће студената у управљању, посебно у вези са читањима која су везана за квалитет наставе.

Филозофију ВО за коју се залажемо могуће је представити и маркирати кроз неколико генералних циљева:

- Обезбједити едукацију са савременим курикулумима на свим циклусима студија.
- Унапређење истраживачке културе и аутпута на свим универзитетима, и факултетима, са нагласком на мултидисциплинарност и оригиналност, кроз креирање повољног амбијента за конструктивну међународну сарадњу.
- Успоставити ефикасан систем за унапређење кадровске структуре, задржавање постојећих и регрутацију нових кадрова.
- Упис најбољих студената из РС, БиХ и иностранства кроз јасно утврђене критерије засноване на постигнутом усјеку и демонстрираним потенцијалима.
- Омогућити неопходне услове за академски рад, укључујући простор и пратеће услуге као и ефикасан менаџмент истих.
- Направити додатне напоре у погледу доприноса друштвеној заједници на регионалном, националном и међународном нивоу.
- Интензивирати конекцију између ВО и привреде.

Стратешка опредјељења и модели реализације циљева:

Израда стратегије развоја високог образовања у РС;

- Нови Закон о високом образовању РС;
- Довршиетак процеса акредитације УП;
- Имплементирање QMS-система за менаџмент квалитетом ISO 9001:2000
- Регулисање стандардизације јавног и приватног ВО;

Материјална и финансијска основа ВО;

- Развој инфраструктуре и изградња неопходних нових објеката;
- Модернизација концепта финансирања ВО;

Научноистраживачки и образовни рад

- Анализа постојеће уписне политике и неопходна реформа;
- Повезивање ВО с тржиштем рада;
- Развој у аспекту научнонаставног особља;
- Међународна и међууниверзитетска сарадња;
- Мобилности студената и академског особља у РС, БиХ и иностранству;
- II и III циклус студија;
- Модернизација II и III циклуса студија у циљу оснособљавања кадрова у складу с захтјевима савременог ВО;

При реализацији ових циљева/опредјељења неопходно је имати свијест о томе да побољшање квалитета ВО није могуће остварити без цјеловитог сагледавања образовног система од основношколског, преко средњошколског до високог. При томе се не смије пренебрегнути васпитна димензија која започиње и раније - у породици и неодвојива је од образовне.

2. ОРГАНИЗАЦИЈА УНИВЕРЗИТЕТА И ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА

Актуелну законску регулативу која третира подручје ВО могуће је посматрати у два аспекта. Први је критички, и односи се на мањкавости присутне у важсјем Закону о ВО. Норед низа конкретних противрјечности, попут „социјалних“ рокова, проблема „нормирања“ (како у напредовању, тако и у наставном процесу), те неностојања пинти једног подзаконског акта, читав ЗВО заправо представља некохерентан документ. Предложени ЗВО би морао претрпити ургентне допуне, између остalog: мандат декана и ректора експлицитно дефинисати у смислу могућности само једног поновљеног избора (што већ постоји као одредба али се, усљед могућности различитог тумачења злоупотребљава); јасно дефинисати учешће универзитетских наставника у органима факултета и универзијетета онемогућавајући гомилање функција. То је ионајвише отворило врата корупцији, непотизму и разним видљивим и невидљивим махинацијама.

Други аспект произилази из општег увјерења већине универзитетских радника да ЗВО представља анахрон акт који је пресјек низа компромиса нашег друштва. То произилази из наше немоћи да одредимо дугорочни праваци развијања високог образовања. Претходно је потребно израдити стратегију развоја ВО у периоду 2016.-2025. год. Наиме, ЗВО мора рефлектовати стратешке смјерице зацртане у Стратегији, и представљати њихов операциони оквир. ВО и Универзитет су крајње софистицирана подручја друштвеног живота у којима нису могући квалитетни помаци на бази краткорочних мјера и ad hoc рјешења. У том смислу желимо афирмисати цјелокупну друштвену заједницу, а нарочито академску, на озбиљну полемику о мјесту и улоги УН, те на основу тога израду нове Стратегије развоја ВО која би била идејни оквир за нови ЗВО. Друштво Републике Српске мора да се концептуално договори о мјесту и улоги УН и ВО.

Универзитет у Бањој Луци прихватио је принципе Болоњске декларације (од николске 2007/08. године) која предвиђа организацију студија у три циклуса. Већина предмета по свим циклусима и студијским програмима су једносеместрални. Уведен је ECTS систем вредновања предмета и укупног оптерећења студента, али и принцип годишњег оптерећења студента до 60 ECTS. Потребно је финализирати реформе у складу са болоњским уговором. У овом дијелу Старегија УНИБЛ би требала да адресира кључне принципе Болоње, а они су јасно артикулисани у букурештанском Комуникуе (The Bucharest Communiqué) изграђени на леувенском Комуникуе (Leuven Communiqué) из 2009. године који су поставили приоритете за период 2010-2020.

С обзиром да примјена болоњског система већ довољно дugo траје, могуће је приступити рекапитулацији ефеката и резултата „болоњс“ на нашем УН. Слично снимање стања подузето је у сусједним државама и показало је одређене структуралне проблеме за које се с великим сигурношћу може очекивати да постоје и у нашој средини. Међу њима се посебно истичу: не води се довољно бриге о запошљавању асистената и пенаставног особља, нема довољно финансијских средстава и опреме, међународна сурадња је неразвијена, нема јасне дефиниције мисије и политике будућег развоја. Квалитету болоњског процеса додатно отежавају проблеми изазвани примјеном болоњске реформе, особито слиједећи: превелико оптерећење запосленника администрацијом, неоговарајућа припрема средњошколаца, неодговарајући наставни планови и програми, неусклађеност ЕЦТС-бодова са стварним оптерећењем студената,

пад критерија приликом евалуације студената, скромна мобилност свих дионика академске заједнице, непостојање ванjske евалуације и неуспјешна проведба принципа student centered learning -a. У приступу овим проблемима треба се ослободити догми, како старих тако и нових и непристрасно испитати који су кораки дали резултата и показали се оправданим, а који захтјевају напуштање или модификацију.

Од јануара, 2008. године Универзитет у Бањој Луци је интегрисан, са факултетима као организационим јединицама. Стратегија у смислу формалног документа о стратешким правцима развоја Универзитета у Бањој Луци није до сада доношена иако је у више наврата о стратешким правцима Универзитета расправљано. Управни одбор, Сенат и ректор управљају радом Универзитета. Ректор заступа и представља Универзитет. На Универзитету су проректор за научно-истраживачки рад, проректор за наставу и студентска питања, проректор за међународну сарадњу и проректор за кадровска и остала питања. Орган управљања Универзитетом је Управни одбор. Састоји се од 11 чланова и то: пет представника академског особља, једног представника административног особља, једног представника студената и четири представника која именује Влада Републике Српске. Највише академско тијело Универзитета је Сенат, које расправља о свим академским питањима и има 29 чланова, и то: представнице академског особља са сваке организационе јединице (19), пет представника студената, ректор и четири проректора. Центар за друштвене дјелатности Универзитета у Бањој Луци - ЦЕДУБАЛ основан је 7. априла, 1977. године, тада као Центар за друштвене дјелатности студената Универзитета у Бањој Луци, с циљем да иницира, координира и програмски усмјерава стваралаштво студената у ваннаставним активностима, и да тако јача стандард студената. Програми и пројекти у области културе и умјетности, спорта, техничке културе, као и учвршћење међународног пријатељства и подизање стандарда студената, главни су циљеви центра.

Сенат је задржао улогу највишег универзитетског тијела на којем се доносе кључне одлуке са академског нивоа рада, а Управни одбор са нивоа управљања. Вијећа научних области, друштвених и хуманистичке науке, техничке науке, природне и медицинске науке и биотехничке науке утемељила су свој рад и добро функционишу. Донесено је низ кључних аката, посебно Статут Универзитета и Закон о високом образовању, правила студирања на 1. и 2. циклусу студија, правила студирања на 3. циклусу студија, као и други правилници неопходни за ефикасан рад Универзитета. Министарство просвјете и културе је, у посљедњих пет година, вршило више измјена Закона о високом образовању. Поједини факултети су кренули са примјеном одређених начела Болоњске декларације, иако актуелно законодавство није давало оквир за такву праксу. За промјене којима се приступило, нису формиране или су формиране касно одговарајуће институције које је требало да регулишу, контролишу и прате тај процес (комисије за лиценцирање, комисије за акредитацију, комисије за нострификацију).

Да би се интегрисаним Универзитетом могло ефикасно и оптимално руководити потребан је међуниво координације, планирања и управљања процесима.

У пословању Универзитета и његовом будућем оперативном вођењу кључно мјесто ће имати Ректорски колегијум у ширем саставу. При томе, посебно имам у виду улогу декана факултета у том тијелу, који треба уско да сарађују са ректором и проректорима. Ако будем изабран за ректора, одмах ћу предузети одговарајуће кораке према успостављању таквог начина рада. У раду Сената и вијећа научних области нагласак ће бити на академским питањима, те пакон припреме на Колегијуму, па тачкама везаним за доношење стратешких одлука развоја Универзитета. У расподјели задатака и овлашћења у складу са статутом заложићу се да се што више специфичних

тема усмјери на вијећа научних области, док би се Сенат, уз стратешко планирање фокусирао на теме од интереса за интегрисани Универзитет.

Управни одбор Универзитета у оквиру Статута треба у потпуности да оствари своју управљачку и контролну улогу. Универзитет је направио прве кораке према промјенама које би требало да повећају његову аутономност у односу на Владина тијела и да елиминишу неефикасност наслијеђену од ранијег система самоуправног социјализма. Пред нама је мандатно ректорско раздобље у којем треба реализовати правце развоја који су кроз законске и статутарне одредбе и кроз друге пратеће акте и одлуке већ усаглашени и договорени протеклих година његове законске интеграције. Истовремено ће се споменути процеси наставити и интензивирати како би се достигли циљеви који су од заједничког интереса и Републици Српској, Граду Бањој Луци и нашем Универзитету.

Тражење оптималног услова универзитетске организације, одговарајућих решења за овлашћења, посебно ректора, и састав управљачких тијела те доношење других иравних аката захтијева сталну контролу, побољшања и прилагођавања новим условима рада интегрисаног Универзитета.

3. ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ НА УНИВЕРЗИТЕТУ

Подаци о наставницима и сарадницима на високошколским установама, прикупљају се за посматрану школску годину. С обзиром на то да наставници и сарадници могу да предају на двије или више високошколских установа, укупан број приказаних наставника и сарадника не одговара стварном броју физичких лица. Једна од ургентних тачака УНБЛ је помањкање наставно/научног кадра. То је генерална бољка цјелокупног система ВО на нивоу РС и БиХ. Према неким пројектима, више од 60% квалификованих научника, истраживача, универзитетског и факултетског особља је напустило државу током прстходних 15-20 година. С друге стране, услед свеопште друштвене кризе, и нарочито недовољног улагања и недовољне пажње коју је друштво оптерећено транзицијом посвећивало овој области, још увијек није произведена нова генерација научноистраживачког и наставног особља. Ипак позитивна тенденција на том пољу јасно је уочљива. УНБЛ перманентно повећава број стално запослених, а истовремено смањује број ангажованих спољних наставника. У наставном процесу и научно-истраживачком раду на Универзитету учествује више од 700 стално запослених професора, асистената и стручних сарадника. Поред њих, на Универзитету је ангажовано више од 500 наставника и сарадника у допунском и хонорарном статусу. Од укупног броја наставног особља ангажованог у настави на Универзитету у школској 2011/12. години око 60% је у сталном радном односу. Осим Медицинског факултета, сви факултети УНБЛ имају знатно већи број стално запосленог наставног особља у односу на број ангажованих у допунском раду.

Циљ кадровске политике Универзитета мора бити да у кратком року учини одрживим све студијске програме са најмање 50% властитог кадра, те да настави са подмлађивањем наставно-истраживачког кадра, повећавањем учешћа младих и перспективних асистената у укупном броју новоизабраног наставног особља.

Политика коју као крајњи циљ овдје предлажемо је спајање политике вишег професора (наставника) на једном предмету. Та пракса се показала крајње продуктивном у другим универзитетским срединама из више разлога. Прво,

ангажовање више професора на једном предмету ствара атмосферу позитивне конкуренције у универзитетској средини. Осим тога, тиме се отвара простор да се наставни кадар знатно више ангажује у научноистраживачком раду, нарочито институтима.

Провођење политике више професора на једном предмету подразумјева знатно повећање научнонаставног и истраживачког кадра УНБЛ. Оно стога подразумјева значајне реформе, почев од организације УНБЛ, па до адекватне законске регулативе и финансирања УНБЛ. Законска регулатива морала би третирати питање нормирања и оптерећености наставног кадра. Финансирање би тражило значајно повећање, с обзиром да прелиминарне пројјекти показују да би трошкови УН. били повећани за 2,5 пута у односу на садашњи буџет намењен по том основу. Ипак, и са таквим повећањем и даље се остаје испод прописаног минималног прага издавања из БДП- за овај сектор, а ујерени смо да би дугорочни бенефити такве политике неупоредиво превазилазили уложена средства.

Да би се иртходна политика реализовала потребно је да се изгради флексибилност у процедури и условима запошљавања. Такође, неопходно је усноставити адекватан систем промоције и награђивања, те изнађу начини за смањење трошкова становаша (реализација иницијативе за изградњу становаша за око 150 наставника, који до сада нису обезбиједили стамбено питање), те смањење бирократских оптерећења академског особља. Неопходно је учинити флексибилнијим услове уговора о радном односу академског особља у погледу њихових дужности у току каријере, као што су замјене без компликованих процедура, ангажовање у истраживању и настави, те оптималнија расподјела терета између наставе, истраживања и администрације. Све ове мјере имају за циљ да привуку, нарочито младе, квалитетне и талентоване кадрове на УН. Стратешко планирање људских ресурса је континуирани процес и захтијева систематичан приступ у свим фазама, посебно у унапређењу академског дијела људских ресурса. И у овом дијелу неопходно је формирати радији тим од чланова академског особља и управе Универзитета.

Развој властитих кадрова и формирање Центра за изврсност у едукацији и учењу као и креирање општих услова за додатно усавршавање свршених посдипломаца и доктораната. Велики број наших талената, укључујући и свршене постдипломце и докторанте, напусти земљу у недостатку посла и услова за реализацију својих амбиција. Једна од кључних улога универзитета је да задржи талентоване и развија властите кадрове у области научног истраживања и едукације, као и бољег баланса између наставе и истраживања. Иако УНИБЛ има реалативно добре услове за постдипломске и докторске студије, простора за побољшање је много, посебно у дијелу програма за додатни тренинг и едукацију. То и јесте један од стратешких праваца Универзитета у наредном периоду, и у том погледу се планира формирање Центра за изврсност у едукацији и учењу који би служио за усавршавање и припрему академског особља. Центар ће бити уско повезан са кадровском политиком Универзитета односно селекцији додатних кадрова те континуираном усавршавању постојећих. Факултети, Академија, појединачне катедре и институти ће бити кључни носиоци реализације планираних активности.

Повећање научно-наставног кадра од круцијалног је значаја за једну од специфичних тактичких политика коју желимо предложити Универзитету, а коју смо назвали

„Академске дипломате“. Идеја је да се путем посебно креираног фонда, омогући масовно учешће наших научника (посебно из домена друштвених наука) на научним скуповима и конференцијама у иностранству. Ова акција, мотивисана је нашом бојазни да Српски народ, након што је изгубио борбу за медијску слику о догађајима на овим просторима, постепено све више губи и тзв академску слику – у стручној литератури све више преовладава једнострano и искривљено представљање догађаја, са квазинаучном и квазисторијском аргументацијом. Један дио средстава које се сада троше на лобирања, чији су ефекти тешко мјерљиви, треба преусмјерити на пројекат чији би основни смисао био да се један дио наших научних радника пошаље на различите скупове и конференције по свијету, са задатком да промовишу једину другачију (објективнију) слику РС. Академски радници, професори Ун, су најеминентнији чланови друштва, и као такви несумљиво могу бити изванредни амбасадори РС-а. Овај потенцијал није ни приближно у довољној мјери искориштен, прије свега усљед недостатка финансијских средстава за тако опсежан фронт. Садашња средства за ту сврху су грант Владе за ове немјене је укупна средства за ову намјену износ 150.000,00 КМ и знатно је смањен у односу на претходни период. Пројекат би инсистирао на критерију мјерљивост, формализованом кроз извјештај, те подразумјевао и специфичну базу података и евиденцију о учешћима.

Болоњски процес студирања који је уведен у принципу се показао усјеченим у срединама у којима су била испуњена два услова:

1. Оптимални студијски капацитети, укључујући и наставни кадар спреман за промјене.
2. Проблеми са увођењем Болоњског процеса појавили су се у срединама у којима ти услови нису били остварени. У периоду 2006/07. до данас они се нису могли суштински побољшати, јер увођење болоњског система није било пропраћено одговарајућим додатним материјалним улагањима којима би се елиминисале слабе тачке високообразовног система из ранијег периода.

Промјене и модернизација система у областима образовања је сложен и дуготрајан процес, који захтијева ангажовање стручних, образованих и способних наставника и научних радника из више области, као и студената. С обзиром да је процес промјена отежан, неопходно је осмислiti систем којим се реформски процеси у образовању убрзавају уз свеобухватан и добро припремљен програм модернизације свих сегмената образовног система у Републици Српској. Досадашњи показатељи реформе образовног система, свих нивоа, нису дали очекиване резултате у погледу квалитета резултата образовања, нивоа обучености наставника, степена опремљености факултета и научно-истраживачких центара. По свим наведеним ставкама, систем образовања у Републици Српској, није конкурентан истим образовним системима у економски развијеним земљама. У наредном периоду пред нама се у први план постављају задаци унапређења квалитета образовања повећањем ефективности и ефикасности образовног система. То прије свега подразумјева стварање услова за примјену нових образовних метода и нових технологија, које ће примјењивати оспособљен, стручан и компетентан образован наставни кадар спреман на суштинске промјене.

Иако је протеклих година уочено побољшање мјерила успјешности на нижим студијским годинама, посебно унутардипломских програма, увођење Болоњског система указао је и на низ унутаруниверзитетских слабости, посебно на:

1. Нерационалности у увођењу и провођењу студијских програма као посљедице њиховог некоординисаног, понекад хаотичног, планирања и покретања. То резултира превеликим бројем програма, испитних провјера, оптерећењем студената предметима и

садржајима, изостанком њиховог повезивања, удвајањима и паралелизмима па универзитетском нивоу. То онемогућује студентима континуиран рад, што је суштина Болоњског процеса и реформе образовног система. Присути је често испотребно, кроз норме сате везане за личне дохотке, преоптерећење наставног кадра посебно млађих асистената и виших асистената.

2. Онемогућена је и хоризонтална и вертикална мобилност студената унутар Универзитета. На тај начин студентима је немогуће остварити статутарне одредбе које омогућују слободан избор садржаја из других студијских програма. Након довршетка анализе протекле фазе имплементације Болоњског студијског система, пред Универзитетом је увођење нужних промјена које у другој фази треба да осигурају повећање квалитета провођења студија, као и побољшање релевантних показатеља успјешности.

Потребно је у циљу ефикасности и побољшања урадити следеће:

1. Провести ревизију свих студијских програма унутар прва два болоњска циклуса, стављајући у први план исходе учења, реалну и добро одвагану расподјелу ЕЦТС бодова, оптималан однос између студирања и учења и добијање практичних знања и компетенција.
2. Крећући од поставака о студијима утемељеним на научним истраживањима, довести до практичке реализације те поставаке где год је то могуће, водећи рачуна о специфичностима појединачних истраживачких научних и умјестничких средина.
3. Плански и систематски додатним улагањима побољшавати услове провођења студијских програма, нарочито омогућавајући што већем броју студената интензиван самостални рад у универзитетским просторима и лабораторијама.
4. Стимулисати студенте на интензиван ангажман у извршавању студијских обавеза и укључити их у све сегменте реформе и одлучивања на Универзитету.
5. Повећати ниво и интензитет менторског и савјетодавног праћења студената и елиминисати слабу пролазност на појединачним предметима. Повећати контролу извођења испита и укупне пролазности у циљу елиминисања слабости у властитим редовима и реалног и стварног вредновања знања пролазности и успјешности на испитима.
6. Осигурати одговарајуће услове за што квалитетније провођење специфичних дијелова студијских програма као што су практични рад, теренска настава, групни рад студената и друге активности ради побољшања ефикасности студирања.
7. Осигурати директну комуникацију студената и наставника у свим фазама провођења програма, водећи нарочито рачуна о индивидуалним студентским интересима и креативностима.
8. Ускладити и, где год буде могуће, објединити постојеће сличне и међусобно повезиве студијске програме и свести их на оптималан број. Посебно провести обједињавање полазних дијелова сродних додипломских, дипломских и докторских студијских програма унутар појединачних области. Студенти на првој години најнижег студијског нивоа не би плаћали студирање, док би се плаћање студија на вишим годинама темељило на критеријумима пролазности и успјешности на додипломским и дипломским програмима. Залагаћемо се за развој система стипендирања и повољног кредитирања на националном нивоу, како би се што већем броју ученика који испуњавају критеријуме осигурале материјалне и друге повољности за успјешано студирање.

Примарни циљ биће осигурање помоћи студентима у почетним фазама студија. омогућавајуће веће покретљивости студената и тражење оптималних решења за

поједињог студента како би се што више елиминисали застоји који воде до одустајања од студија. Системски ће се ангажовати привредници и друге релевантне институције и удружења како би се успоставио што потпунији и дјелотворнији систем за помоћ студентима код избора будућих каријера.

Посебно ћемо помагати студентима инвалидима, како код избора студија тако и током студија. Системски ће се унапређивати потребни просторни, смјештајни и наставни услови као важни за учествовање инвалида у студијима. Посијешићмо јачање међународне сарадње око питања осигурања једнаких услова за све студенте, и посебно око студената из социјално угрожених група да бисмо и њима омогућили равноправне услове за студирање.

Развијаћмо спортске капацитете и подржавати спортске активности студената и посебно изградити студентске домове за смјештај свих студената Универзитета у Бањој Луци.

4. НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКИ РАД НА УНИВЕРЗИТЕТУ

Истраживачки аутпут је кључни производ сваког универзитета чиме се мјери његова вриједност и утврђује рангирање на националном и глобалном нивоу. Квалитетан и међународно верификовани научно-истраживачки рад захтијева истраживаче високог профиле и знања. У том циљу је неопходно институционализовати научно-истраживачки рад који је важан сегмент у функционисању интегрисаног Универзитета. Универзитет у Бањој Луци је путем својих истраживача све више активан у научно-истраживачком раду посебно кроз учешће у бројним међународним и домаћим пројектима, укључујући и оне из ФП6 и ФП7 програма. Амбиције Универзитета су да се у погледу истраживачког рада у планираном периоду позиционира међу неколико водећих универзитета у регији Западног Балкана, стављајући истраживање на врх листе приоритета. Усвојена Стратегија научног и технолошког развоја Републике Српске (2012-2016) је такође идентификовала научно-истраживачки рад и стицања нових научних сазнања као кључне покретаче свеукупног развоја друштва РС-а. Ове напоре УН потребно је максимално подржати и промовисати као врхунски друштвени приоритет. Нарочито је неопходно повећати финансијску подршку научно-истраживачкој дјелатности УН. Тренутни извори финансирања се углавном своде на Буџет РС, што није доволјно за реализацију постављених циљева. Истраживачки рад, као кључни услов за боље позиционирање УНИБЛ је, у контексту постојећег финансирања, посебно запостављен. Стога, у условима економске кризе и могућем смањењу јавних издвајања за високо образовање, УНИБЛ је принуђен да тражи алтернативне изворе финансирања.

Такође потребно је омогућити УНИБЛ да реализације неке конкретне политике из области научноистраживачког рада:

Развој научно-истраживачких института у оквиру УНИБЛ. Уопште смо на становишту да савремена наука има институтски карактер, што међутим, није у доволној мјери заступљено на УНИБЛ. Стога сматрамо да је потребно промовисати политику организовања научно-истраживачких института на свим факултетима УНИБЛ.

Усмјерити факултете, Академију, катедре и институте у припреми и имплементацији Плана за истрживање и развој. Индивидуалне стратегије и циљеви ће адресирати као активности индивидуалних истраживача, тако и тимске истраживачке активности и иницијативе укључујући сарадњу у оквиру и изван Универзитета. Факултети и Академија УНИБЛ ће имати задатак да дефинишу агенду научно-истраживачког рада у циљу промоције интердисциплинарности и стварања такозване мултидисциплинарне комуне. Стварање оваквог вида инфраструктуре (материјалне и нематеријалне) омогућава ефикасније искориштавање капацитета УН али и отварају до сада готово неискоришћено поље додатног финансирања УН.

Подизање бар два до три часописа са УНБЛ на ниво SCI листе. Сматрамо да је реална амбиција УНБЛ да у периоду од 5-6 година развије три часописа који би били укључени у ниво SCI референтности. Један би покривао област медицинских наука, други област природних наука, а трећи област друштвених и хуманистичких наука.

Посебан фонд Владе треба бити усмјерен па подршку публиковања научних радова у референтним међународним часописима.

Ове мјере омогућиле би да се као реалан услов за напредовање у универзитетској каријери постави објављивање у референтним часописима. Према садашњем стању ствари, таква мјера (иначе нормална пракса озбиљних Ун), не би била објективно проводива у пракси, с обзиром на помањкање капацитираности.

Унаприједити и промовисати међународну сарадњу и истраживање са међународним карактером. Универзитет у БЛ је потписник Велике повеље универзитета (*Magna Charta Universitatum*), члан је Међународне универзитетске мреже академске и истраживачке сарадње (у оквиру Научног парка Универзитета *La Sapienza* из Рима), као и Генералне скупштине Интеруниверзитетског центра за научни рад и сарадњу са Источном и Југоисточном Европом (CIRCEOS). УНБЛ је ангажован и на EURAXESS пројекту, чији је задатак подршка мобилности истраживача. Удио финансијских средстава обезбиђењених кроз наведен и други пројекти од међународног значаја је релативно мали, посебно када се узму обзир потенцијалне могућности. С тим у вези, Универзитет планира формирање тима који ће бити па располагају свим факултетима, академији, као и појединачним катедрама и истраживачима, у свим фазама у процесу аплицирања са посебним акцентом на финансијски дио (нпр. израчунање трошкова), повезивање са потенцијалним партнерима, анализа профила потенцијалних пројекта, брига око стандарда, процедуралних норми и других услова, као и све друге активности у циљу брзине, квалитета и ефикасности апликационог процеса. Члановима тима за подршку у истраживању ће бити омогућена континуирана професионална едукација.

Докторат је подручје на коме се најоптије испољава истраживачки смисао и идеја универзитета и стога докторске студије имају посебно место у European Research Area и European High Education Area и означене су као кључни елеменат научног и технолошког развоја сваког друштва. Кроз њих се формирају кадрови са највишим степеном компетенција за сваку поједину образовну, истраживачку или умјетничку област, као и кадрови носиоци развоја привреде, културе и јавног сектора. Значај PhD се манифестије у два кључна сегмента: унапређивање научноистраживачког потенцијала и компатибилност са привредним капацитетима. Први сегмент отледа се у тенденцији да PhD буде јасно фокусиран па истраживачки а не на едукативни елемент универзитетског рада, при чему је недвосмислено да савремено друштво не може имати свој адекватан развој без укључености у свјетске истраживачке токове. Динамизам савременог друштва свој врхунски израз има управо у динамици савремене науке. Други критериј је и формално назначен у Лисабонска стратегија ЕНЕА, ERA.

која је 2001. године поставила циљ Европе као најконкурентније економије у свијету. Из ова два критерија произлази пракса реформе постојећих и изградње нових PhD студија који би обезбедили достизање тако постављених циљева. Постојећи модели PhD студија различито су структурисани у и различитој мјери компатибилни са таквом визијом. Праксе се од државе до државе знатно разликују. На пример, у Француској, докторат је национална титула, коју могу додијелити јавни универзитети и мали број приватних, а додјељује их се око 10.000 годишње. Од 2002. године у пракси је и настава одређеног броја предмета или без испита, са јавном одбраном, и панелаом од 8 чланова. У Њемачкој PhD је базирано на истраживању. Виши ниво Habilitation није формално звање или неопходно за напредовање у академији. Руска Федерација практикује два нивоа стицања доктората: кандидат науке [PhD], која се стиче пакон три до седам година postgraduate истраживања, и Доктор наука као титула која захтијева више година истраживачког рада и завршава се са другом дисертацијом. У Великој Британији PhD је увијек базиран на истраживању. Захтјева се портфолио оригиналног истраживања, а кандидат мора, поред стандардних улазних критерија, да демонстрира стварање и интерпретацију новог знања кроз оригинални истраживачки рад, квалитет који задовољава критериј анонимне рецензије [peer review] и објављивање два рада у референтним часописима с потеницијалом за помјерање граница науке. Идеја која пројима Болоњски процес је да се на неки начин постојеће разнолике праксе интегришу у компатиблан систем. То, разумије се, не значи унификацију у формалном смислу, већ могућност новезивања која би ресиектовала националне и културне специфичности и универзитетске традиције сваке државе.

Уважавајући критичан значај докторског образовања за развој савременог друштва у оквиру Болоњског процеса утемељени су, 2005. године, Салзбуришки принципи, као база за реформу докторских студија. У форми десет пропозиција маркирани су кључни елементи, PhD студија: унапређење знања и допринос оригиналном истраживању уз уважавање захтјева тржишног рада у складу са новим изазовима и припрема за одговарајући пут у каријери, уважавање различитости на бази квалитета и добре праксе, прихватавање чињенице да су докторанти у раној фази истраживачке каријере, транспарентна супервизија и евалуација, и постојање критичне масе кроз кооперацију, дужина трајања прилагођена захјеву дате области, иновативност у погледу структуре и мултидисциплинарности и тренинга за преносиве вјештине, стварање могућности за добро структуирану мултидисциплинарност и интерсекторску мобилност и међународну сарадњу, те осигурање и одрживост финансирања.

Принципи се сажимају у двије основне препоруке/поруке. Прво, Болоњски процес је доктрина отварања универзитета и укључивања универзитета у ширу научну цјелину. Друго, PhD студије почивају на пракси истраживања, која их чини фундаментално различитом од образовања на првом и другом циклусу. Акценат је, дакле, на практичним и конкретним истраживањима. У СП, наслов прве препоруке гласи „Research as the basis and the difference“ а „срж трећег циклуса је унапређење знања кроз оригинална истраживања“. Истраживање је маркирано као differentia specifica докторских студија у односу на студије I и II циклуса. III циклус је јасно одређен као research a не education. То разумије се, не значи да PhD треба посматрати као изоловани сегмент научног-образовног система, већ као дио континуума, и врх претходног дугогодишњег процеса усавршавања и рада. Болоњски процес је схваћен као путовање у фазама – у прве двије фокус је, поред знања и вјештина, на генерично и преносиво знање релевантно у свим моделима учења. У центру процеса су компетенције

[формалне, неформалне], те специфичне и генералне академске вјештине, способности и ставови.

Развој квалитетних докторских студија, који не би били сврха сами себи, већ би били у функцији истинског друштвеног развоја, а у складу с горе назначеним општим принципима, сусреће се са многобројним различитим изазовима. На нашим просторима ти су изазови са једне стране условљени чињеницом да смо ми још увијек друштво у транзицији, са свим проблемима, дилемама и „дјечијим болестима“ које такав статус поси са собом; а с друге стране чињеницом да имамо иза себе наслијеђе једног крутог образовног система који је у великој мјери инкомпабилан са савременим научним токовима и захтјевима које он поставља пред образовне и истраживачке установе. Многобројни изазови пред којима се налази пројект развоја докторских студија могу се, кроз призму Салсбуршких принципа, маркирати у неколико кључних област.

Проблем критичне масе јасно је маркиран 6. Салзбурским принципом, у коме се указује на потребу како обезбеђивања довољног броја кандидата, тако и обезбеђивањем адекватног нивоа квалитета кандидата. При томе је јасно да критична маса не значи број кандидата већ прије свега њихов квалитет. Један од кључних изазова сваког будућег докторског програма је наћи прави омјер квалитета и квантитета. Ситуација код нас је додатно осјетљива с обзиром на постојање дуготрајне праксе омасовљавања докторских студија, без јасних критерија уписа. У одређеном смислу овдје се на подручју докторских студија манифестијује општа тенденција „средњошколизације“ Универзитета и претварања Универзитета у социјалну установу која има за циљ да склони одређени број људи са улице, што је у дијаметралној супротности са самом идејом Универзитета и његовом друштвеном улогом. Та је улога у *Doctoral Programmes in Europe's Universities: Achievements and Challenges* дефинисана као истраживање које служи унапређењу постојећих знања и откривању нових (класична идеја Универзитета), те стварањем нових интелектуалних и технолошких знања који би подржали привредни и друштвени развој у целини (савремени захтјев за компатибилности Универзитета и тржишта рада). Критична маса мора задовољити обе те потребе – и потребу универзитета за новим младим научноистраживачким и наставним особљем и сталну потребу друштва за све компетентнијом структуром тржишта рада (како у привреди тако и у јавној управи). С друге стране, наспрот тенденцији омасовљења, на неким програмима се не успијева привући довољан број кандидата, премда постоји објективна потреба за датим профилом стручњака. То свједочи да не постоји адекватна стратегија уписа која би била координисана са постојећим друштвеним потребама и захтјевима који долазе са „тржишта рада“. Ови проблеми показују да не постоји јасна визија коначног производа који се жели реализовати програмом докторских студија, те да су у питању *ad hoc* рјешења без јединствене координације. Ипак, у покушају изналажења рјепења за ове проблеме не треба испустити из вида да, према салзбурским препорукама, Универзитет не би требао на себе преузети одговорност распоређивања кандидата на одређене програме и подручја истраживања, већ само на обезбеђивање одговарајуће стручне, инфраструктурне и друге основе за научноистраживачки рад, а одговорност кандидата је да одабере и селектује подручје истраживања којем жели да се посвети. У складу с тиме Универзитет/Факултети би требали формулисати одређене програме и критерије уписа, а критерији би поред стандардних услова (просјек, претходне дипломе/компетенције из одговарајуће области, препоруку потенцијалног ментора)

укључивали и план истраживачког рада који би подносио кандидат, те евентуални интервју којим би се оцјениле преференције кандидата.

Већ Први Салзбуршки принципи дефинише циљ докторских студија као унапређење фонда научног знања кроз оригинални научноистраживачки рад, а истраживање је маркирано као *differentia specifica* докторских студија у односу на студије I и II циклуса. III циклус је јасно одређен као *research* а не *education*. Докторски рад је изворни научни допринос кандидата, и тек на основу тога доприноса, и процеса његовог стварања, се процјењује и ниво компетенције кандидата. PhD кандидате треба интерпретирати као истраживаче у раној фази, а не као студенте. Трећи циклус високог образовања је први корак у научноистраживачкој каријери. Једна од темељних слабост постојеће наслијеђене праксе код доктората је исувине велики, и чак доминантан обим едукативног дијела у односу на истраживачки. По правилу, фондови часова наставе су једнаки или чак већи у односу на фондове часова истраживања и израде дисертација. При томе се у самом едукативном дијелу недовољна пажња посвећује концептима учења кроз истраживачки рад, који би требали бити окосница савремених докторских студија. Стога је потребно промовисати методе истраживачких радионица, дискусијских скупина, укључивања у истраживачке тимове и тимове за рјешавање специфичних проблема, и сл. Истраживачка култура се не развија систематски, већ се своди на индивидуалне преференције кандидата, а формални и институционални механизми који би „присилили“ кандидате на истраживање готово да и не постоје. Институционални механизми „тренинга кроз истраживање“ и „истраживачке едукације“ недовољно су развијени и неподржани одговарајућим праксама. У овом контексту нарочит изазов с којим се сусреће докторски студиј код нас је чињеница да је наш Универзитет конзервативна средина још увијек недовољно отворена према другим научноистраживачким институцијама у окружењу и шире. Стога је несумњив изазов маркирати истраживачке трендове у свијету и препознати шта је, нарочито у условима изразитог динамизма савремене науке, актуелно истраживати. Очигледно, овде постаје од критичног значаја имплементација 9. Салзбуршког принципа – мобилности, и то како кандидата, тако и професора. Она је од ширег друштвеног значаја јер значи кључни сегмент интеграције једног друштва (кадровски и институционално) у ширу заједницу народа. Болоњски процес је по својој темељној интенцији доктрина отварања Универзитета и то у више тачака и аспекта: према другим Универзитетима, према другим истраживачким институцијама, интердисциплинарност, према тржишту и привреди. УНБЛ је члан CIRCEOS-а и EURAXESS пројекта, укључен је у FP6 и FP7 програме, али ангажман на овим пољима је потребно интензивирати као и перманентно отварати нове. Такође је неопходно јасно дефинисати план докторских студија, са унапријед нормираним обимом обавезног истраживачког дијела, те прописаним минималним истраживачким условима које докторант мора задовољити прије приступања одобрени дисертације. Приликом планирања истраживања потребно је елаборирати тренутно стање у датој научној области, релевантности проблема који је предмет истраживања, и образложити очекивани допринос и друштвену употребљивост резултата докторског рада. Насупрот методи оцјена по предметима + одбрана рада, потребно је увести праксу периодичних евалуација кандидата и његовог рада од стране релевантне комисије [вијећа] докторских студија. Поред кандидата, ментора и комисије, вијеће докторских студија би било одговорно за евентуална кршења етичког кодекса попут плагирања или кривотворења резултата докторског рада. Посебно је потребно нагласити ограничење истраживачке капацитете у смислу непостојања потребног броја научних института. Истраживачки рад је још увијек уско везан са наставним процесом и као такав

редукован објективним могућностима које такав модел пружа. Истраживачки карактер докторских студија очигледно је компатибилан са моделом институтског модела истраживања, и развој научноинститутских јединица је свакако важна карика у ланцу III циклуса. Имајући у виду тренд интердисциплинарности у модерној науци, један од изазова о којем је потребно размислити је оснивање института на нивоу УПБЛ, који би обухватао одговарајуће струковне области или чак представљао интегративни оквир за сва подручја која се истражују на Универзитету. Стављање у цуни капацитет већ постојећег Центра за докторске студије је значајан корак у унапређењу услова за докторске студије и уопште научно-истраживачки рад на УНБЛ. У функцији докторских студија потребно је развијати истраживачку мрежу између Универзитета у окружењу, као и модела мултидисциплинарних докторских студија који би програмски био реализован под окриљем више Универзитета/Факултета. Сврха свих ових предложених мјера је стално инсистирати на развоју истраживачке културе, наспрот до сада доминирајућој пракси едукативног модела.

У 5. Салзбуршком принципу дефинисана је „круцијална“ улога ментора и супервизора у процесу докторских студија. Међутим, врло је јасно разграничена улога коју ментор има у процесу докторских студија. Наиме, акцент докторских студија је стављен на аспект научноистраживачког рада. Ментор стога има улогу надгледања (супервизије) и контроле, а не регулације рада кандидата/истраживача. Као последица традиције ех cathedra рада са кандидатима, која је доминирала па нашим Универзитетима у претходном периоду, ми имамо педовољан број професора оспособљених да преузму менторску улогу у складу са стандардима које постављају Салзбуршки принципи. Класични менторски приступ у колизији је са захтјевима за независношћу и слободом истраживања кандидата, који једино могу дати оригиналан научни производ. У том смислу потребно је развијати праксу менторства као супервизија и промовисати и стимулисати праксу коменторства, која готово да и не постоји на нашем Универзитету. Идеја која пројима салзбуршке принципе је да супервизија и менторство мора бити „колективна подршка“, а не затворен однос ментор/кандидат. При томе је ексилитант захтјев да супервизори/ментори буду активни истраживачи, а пожељна ситуација у којој је докторат интегрисани дио ширег научноистраживачког пројекта у коме учествује више како професора-истраживача тако и доктораната. На тај начин би се формирала једна колективна мрежа ментора и кандидата. Поред евалуације рада и напредовања докторанта пожељно је инсталирати и неки од модела евалуације ментора/супервизора. Поједине државе почињу развијати праксу развоја професионалних вјештина супервизије/менторства, премда она још [изузев УК]¹ није доволно развијена. Потребно је укључити се у ове модерне токове.

С обзиром да су савремене научноистраживачке дјелатности скупи процеси који по правилу превазилазе буџетске могућности кандидата а често и институција у којима се докторати реализују, питање финансирања је од кључног значаја за ефикасну реализацију постављених циљева у пракси. Докторске студије се код нас финансирају примарно из три главна извора, који су и иначе стандардни механизам финансирања у европским државама. Први је Грант Владе који се дијели па основу конкурса који се расписује сваке године. У 2011. години Влада је суфинансирала израду 50 докторских дисертација са укупним износом гранта од 200 000,00 БАМ. Други извор су кредити за докторске студије које нуди већина банака. Ови кредити често нису повољни и крећу се у износима до 5000,00 БАМ са каматним стопама преко 9%. Трећи извор је да

финансирање од стране институције у којој је докторант запослен. Ова врста финансирања по правилу се примјењује у случају доктораната који су наставно особље на Универзитету [асистенти или сарадници]. Саизбуршке препоруке наглашавају да систем кредитних линија развијених за подршку докторских студија није „неопходан предуслов“ за успостављање усисног докторског програма. Чак напротив, указује се да ригидни кредитни захтјеви често редукују могућности слободног научноистраживачког рада, те се предлажу „алтернативне“ методе финансирања. Нове методе финансирања докторских истраживања с једне стране морају да задовоље захтјев одрживог финансирања а с друге стране сачувају независност истраживачког рада. Постоји значајан простор за суфинансирање докторских студија путем стипендија које нуде одређене НВО, међународне организације и приватне фирме, који међутим није доволно искориштен у досадашњој пракси доктората, а није ни систематски разрађен, с обзиром да не постоји јединствена „берза стипендија“ какву практикују многе друге средине. У контексту финансирања потребно је нагласити специфичне предности Универзитета у БЛ, које постоје али нису доволно препознате и наглашене. Једна од њих је чињеница да БЛ представља релативно јефтину и у том смислу конкурентну средину – трошкови живота у БЛ су значајно испод окружења. Друга значајна погодност је локација БЛ, која би, у случају да се развије квалитетан бренд докторских студија, могао бити значајна ставка у финансијској калкулацији докторског програма. С обзиром да савременим докторским студијама доминира визија ускоспецијализоване стручности и интердисциплинарност, један од могућих потенцијала докторског студија је развој специфичног и оригиналног докторског програма који би био препознатљив бренд. Једна од стратешких амбиција, па коју је указано и у релевантним документима ЕК, може бити и концепт развоја „докторских школа“, која би у оним научним пољима у којима се обезбеди критична маса квалитетних истраживача, одговарајућа инфраструктура и материјална основа, развила оригиналан, самосвојан и препознатљив истраживачки профил. На тај начин би се постигао циљ јасног позиционирања докторских студија УНБЛ на истраживачкој матији региона и знатно релаксирао проблем финансирања.

Јасно је да независност представља кључни ригор за ефикасне PhD студије. Проблем независности има неколико аспеката. Први од њих је правни оквир. Правни оквир, наравно уважавајући националне специфичности, мора бити такав да гарантује аутономију Универзитета/Факултета у одабиру кандидата; одабиру програма и институционалне подршке PhD истраживањима/студијама. Циљ је, такође, међусобно ускладити национална законодавства према заједничком моделу, што би требало повећати независност институција које носе PhD програме. Други аспект битан за независност PhD је финансијски оквир. Круцијално питање гласи: да ли државни Универзитет може бити независан од финансијера [Владе] и у којој мјери, и на који начин се тај степен независности може формално и стварно обезбедити. Такође, потребно је интесивирати сарадњу између PhD студија и привредног сектора, и развити свијест о општедруштвеној и економској користи коју заједница има од PhD студија. Дакле, овај критериј у оквиру СП није виђен само као аспект економизације високог образовања, тј. прилагођавања PhD студија захтјевима тржишта, већ и као модел обезбеђивања финансијске независности PhD студија. Трећи битан аспект за независност PhD студија је укљученост у шире НИ пројекте. Пракса је показала да мобиљност битно позитивно дјелује на учвршћивање независности PhD студија, како кандидата тако и институције која носи PhD програм. Формула гласи: аутономија у интегрисаном универзитету – то значи: Интеграција у Универзитетску заједницу и заједничке пројекте ни у ком смислу не значи губитак самосталности матичне

институцијс. У овом контексту један од изазова са којим требају рачунати „масе државе“ и локални универзитети је чињеница да висока мобилност, која се захтјева на савременим PhD студијама, омогућава тзв. однос центар-периферија у науци: однив најбољих кадрова у велике универзитете. Идеја је интуитивно оправдана: наука схваћена као јединствена јединица – ненационална већ оштећењеска . Питање за нас гласи: на који начин укључити напе научнике у европску и свјетску научну интеграцију, а истовремено валоризовати њихову цијену, коју је друштво платило на првом и другом циклусу студија. На који начин спојити индивидуалне бенефите које истраживачи појединачно имају од овог и оваквог система, са друштваним трошковима које заједница плаћа док они не достигну PhD ниво.

Ове политике већ су почеле да се у pilot фази примјењују на Уп у Бл и УН Источно Сарајево. Наиме, у оквиру EQADE TEMPUS-а у току је развој интегрисаног PhD студија медицинских факултета Ун БЛ и Ун Источно Сарајево. Тај pilot пројекат треба додатно подржати и као праксу раширити и на друге факултете Ун.

У протеклом периоду научно-истраживачки рад наставио се планирати и изводити на нивоу организационих јединица – факултета, и само једног института. Истраживања су највећим дијелом финансирана од стране Владе Републике Српске, њених министарстава, такође на нивоу БиХ и захваљујући међународним пројектима.

У оквиру Универзитета потребно је донијети Научно-истраживачку стратегију Универзитета у Бањој Луци, уз увођење показатеља успјешности истраживачких активности, и утврдити истраживачки профил Универзитета. Један од првих корака у том правцу био би прикупљање података о свеукупној истраживачкој продукцији по организационим јединицама и по категоријама научних радова, што је тек у почетној фази.

Универзитет ће интензивирати реализацију циљева Стратегије кроз:

1. Спровођења унутрашње контроле, финансирања и праћења научно-истраживачких пројеката, водећи се принципима успјешности истраживачког тима и узимајући у обзир развојне истраживачке планове Универзитета и његових чланица – факултета и института.
2. Подржавање истраживача и истраживачких тимова који ће конкурисати на домаће и међународне истраживачке фондове, уз осигурување средстава из Универзитетског прорачуна, кроз формирање Фонда за развој.
3. Развијање универзитетског система истраживачких потенцијала као и улагања у опрему, посебно планирањем и доношењем одлука о ангажовању младих научника најбољих у генерацији, на универзитетском нивоу као основног темеља будућег кадровског развоја и обнове Универзитета.
4. Подржаваћемо добро утемељена и образложена укрупњавања пројектата у веће програме, посебно, у интердисциплинарне програме и пројекте са новим правцима истраживања којима ће се јачати међународни статус Универзитета.
5. Подржаће се сарадња универзитетских истраживачких тимова са одговарајућим партнерима на другим Универзитетима и научно-истраживачким институтима.
6. Разрадити и оснажити универзитетски систем логистичке подршке покретања и реализације међународних пројеката и програма, и одговарајућих заједничких апликација на међународне истраживачке фондове.
7. Појачати истраживачке активности на умјетничкој академији и њено повезивање са другим универзитетским истраживачким сегментима са циљем стварања нових умјетничко-научних садржаја.

8. Развијаће се систем сталног праћења и вредновања резултата истраживачког рада на Универзитету с одговарајућим садржајима на другим универзитетима, посебно из развијених европских земаља. Објективно сагледавање основне вриједности појединачних научних области и доношење стратегије према повећању њихове вриједности. То ће бити од стратешког значаја за положај Универзитета у европским и свјетским системима вредновања као што је Шангајска листа најуспјешнијих универзитета у свјету.

За већину наведених мјера, основа је стабилно финансирање наставне и истраживачке активности Универзитета из средстава буџета Владе Републике Српске. Вредновање пројекта и програма искључиво на темсљу објективних мјерила квалитета научно-истраживачког рада, укључујући разне листе и релевантне свјетске базе научних података. Изостанак таквих механизама у систему планирања и подршке истраживачким активностима могао би не само озбиљно угрозити стратешке циљеве Универзитета на међународном плану, већ довести у питање и садашњи ниво квалитета образовног, научног и умјестничког рада.

Стратешко планирање и управљање истраживачким универзитетским системом потребно је да би се елиминисале постојеће слабости. Расцјепканост и уситњеност истраживачких капацитета те недовољно координисана улагања у истраживачку опрему. Из свега наведеног јасна је немогућност стварања научне вриједности потребне за успјешно такмичење на међународној научној сцени. Као узрок и посљедица таквог стања на Универзитету је непостојање ефикасног система који би осигурао објективно вредновање као предуслов повећања научне вриједности по међународним стандардима. Дугогодишња пракса показује да се ти недостаци не могу слиминисати унутар малих затворених истраживачких група. У периоду који је пред нама могу се очекивати покушаји очувања постојећег стања и отпори промјенама унутар Универзитета, мотивисани жељом за задржавањем стечених позиција које по објективним научним критеријумима квалитета неће бити одрживе у пракси.

Пролазност на студијима је незадовољавајућа, зато што за студенте нису осигурани: услови за интензиван и концентрисан практични и истраживачки рад, већа посвећеност наставника, оптимални и модерни наставни планови и програми.

Питање финансирања дипломских и докторских студија није системски решено, тако да се њихова одрживост најчешће темељи на студентским школаринама, што за напис економске услове није одрживо и што није ни пракса у научно-истраживачким и високо-образовно развијеним европским и другим земљама.

Да би се остварили циљеви Лисабонске стратегије из 2000. године, за дипломске и докторске студије планирају се следеће мјере:

1. Предложиће се да се у очекивање промјене на националном нивоу укључи и рјешење којим дипломски и докторски студији треба да постану интегрални дио истраживачког система, што укључује и успостављање и новог модела њиховог финансирања, што досад није решено.
2. Приступиће се промјенама универзитетског система докторских студија темељених на одредбама новог правилника. Посебно ће се иницирати повезивање постојећих паралелних и сродних студијских програма.
3. Развиће се систем финансијске подршке који ће, уз изворе из буџета Владе, укључити и средства других улагача из јавног и приватног сектора заинтересованих за стручњаке с квалификацијама доктора наука у одређеним областима и професијама.

Универзитет ће формирати фонд за стипендирање докторских студија на темама које су од посебног интереса за развој и кадровску обнову Универзитета, што је основа нашег развоја и успјешности у времену које долази.

4. Успоставиће се сарадња са јавним институтима и другим истраживачким центрима како би повећали истраживачке и менторске капаците потребне за провођење докторских студијских програма.

5. Укључити наше докторске програме у европску мрежу заједничких студијских програма у оквирима постојећих и нових билатералних споразума са сарадничким страним универзитетима. Унутар тих програма нарочита ће се пажња посветити мобилиности студената, посебно у склопу заједничких истраживачких пројеката.

Пуна реформа докторских студија у складу с европским стандардима зависи од промјена у националном истраживачком систему. Споро провођење реформе овог система могло би имати негативан утицај на докторске студије и довести до њиховог заостајања унутар европског истраживачког и високообразованог простора.

За успјех реформе докторских студија биће, уз повећање улагања из буџета Владе Републике Српске, потребна и улагања из других извора, посебно, директно из привреде.

Универзитетски предузетнички центар је организациона јединица Универзитета у Бањој Луци, посвећена јачању капацитета Универзитета, који ће допринијети економском и социјалном развоју заједнице у којој наослује, кроз стимулацију предузетништва, иновација и развоја предузећа.

Имајући у виду да Универзитет у Бањој Луци треба имати водећу позицију у Републици Српској или бити и јасно препознатљив као савремени европски Универзитет, потребно је и даље снажити и развијати културу патентирања, повезивања истраживања с индустријом и привредом те отварати истраживачки рад Универзитета према окружењу те на тај начин доприносити економском развоју Републике Српске. Потребно је осигурати одрживост развоја по завршетку пројеката који су у току. Да би био могућ трансфер технологије, потребно је имати добро финансирана истраживања, стабилна и с добрым истраживачким резултатима. За то је потребно успоставити квалитетан национални систем подршке истраживањима те постићи што већи број пријава и пролазност у оквиру међународних тема финансирања пројеката Европске уније. Универзитет у Бањој Луци и мој ректорски колегијум ће дефинисати, као један од стратешких темељних циљева, јачање научно-истраживачког и умјетничко-истраживачког профила Универзитета, повећањем квалитета и квалитета научног и умјетничког истраживања. За квалитетан научно-истраживачки рад потребно је осигурати научно-истраживачку структуру наставника, повећати број магистраната, доктораната и постдоктораната, повећати број пројеката, а посебно број националних истраживачко-развојних и међународних научно-истраживачких пројеката.

5. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ФИНАНСИРАЊЕ УНИВЕРЗИТЕТА

Универзитет у Бањој Луци је развио пројекат свог просторног развоја, како у Бањој Луци тако и у другим градовима у којима Универзитет дјелује. Стратешка основа тог пројекта, везано уз Град Бању Луку, историјска је повезаност Универзитета и Града, са суштинским привредним, културним и географским међусобним утицајима и сарадњи. Већина факултета Универзитета у Бањој Луци налази се у два кампуса смјештена

недалеко од обала ријеке Врбас, у непосредној близини центра Града. У кампусима се налазе студентски домови са ресторанима, спортским теренима, студентским клубовима и Универзитетским рачунарским центром. Универзитет у Бањој Луци располаже неопходним учионичким просторијама веома разноврсног облика и величина, од амфитеатара, средњих и мањих учионица, читаоница и библиотека, до лабораторија и рачунарских сала. Универзитет и Град заједно су се развијали кроз успостављање и ширење универзитетског простора у средишту града, препознатим у Плану просторногразвоја као Централни кампус и Кампус на Врбасу и друге дијелове Града. Уз наставак започетих радова на новим објектима или радова на проширењима досадашњих објеката, реализоваће се и остала, Просторним планом зајртана, улагаша у архитектонске конкурсе и припрему земљишта за будуће градње.

Провешће се конкурс за урбанистичко и архитектонско рјешење Централног кампуса ради изградње потребних објеката за Универзитет и студентски смјештај за одвијање наставе, научно-истраживачког рада и спортских садржаја. Интензивираће се припремни рад на појединим већ зајртаним пројектима и конкурисаће се на одговарајуће европске фондове, као и према другим потенцијалним домаћим и страним инвеститорима, уз очекивање да би први радови на новим објектима могли започети 2018. године.

У Ректорском мандату планира се значајно проширење смјештајних капацитета за студенте како би Бања Лука постала истински Универзитетски центар и град.

Наставиће се градња студенских садржаја, уз очекивану сарадњу и партнерство с Градом Бања Лука и другим заинтересованим инвеститорима. Крајњи циљ је пуне ревитализација простора Централног кампуса, у чему ће нарочиту улогу имати културни, уметнички и други универзитетски, посебно студенски пројекти. Доношењем Закона о високом образовању 2007. и његових измјена 2010. године, започеле су промјене у начину финансирања интегрисаног Универзитета. Правни акт, Правилник о основама финансирања Универзитета није још донесен. Садашњим начином финансирања Универзитета, одлуком Владе Републике Српске, фиксира се практично све тако да се, с обзиром да је већина прорачуна намирењена личним примањима фиксираним колективним уговорима, преостала слобода своди само на дистрибуцију ставки материјалних трошка и инвестиционог одржавања Универзитета по факултетима. Развој Универзитета је финансиран на други начин и не може се сматрати системским и не може омогућити развој Универзитета. Финансирање Универзитета није међутим, на задовољавајућем нивоу. Финансирање високог образовања зависи од улоге високог образовања у земљи и друштву и интереса које интересне скupине које улажу у високо образовање имају од високог образовања. Компаративне економске студије углавном се баве процентом БДП-а који се улаже на високо образовање. Међународни препоручени циљ је 6% БДП-а за образовање. Земље у региону троше у просјеку 4%, само је изузетак Словенија која улаже 6%. Уопште већина средстава одлази у основно и средње образовање. Савремено друштво карактерише тенденција интегрисања науке са економском производњом једног друштва. Стога ће УИ добити на значају, јер ће повећање улоге и важности образовног система, као једног од основог стуба одрживог развоја, допринијети његовом снажном позиционирању у друштву, а тиме омогућити већа издвајања из БДП-а.

Политике финансирања ВО утичу готово на све аспекте ВО, што ову тему чини истовремено врло значајном али и врло осјетљивом, јер политике су уско повезане с остваривањем стратешких циљева и приоритета система ВО, а такве политике залиру у

питање аутономије универзитета, квалитета ВО, дјелотворности и одрживости. Генерални закључак је да је сасвим јасно како финансијска основа Универзитета мора бити подигнута на виши ниво, те такође диверзификована. Ипак, повећање финансирања Ун није међутим сврха само себи, већ мора произилазити из јасно разрађене стратегије развоја Универзитета као и појединачних политика и пракси које се планирају реализовати.

С једне стране, сасвим је јасно да је Универзитет и систем високог образовања круцијални фактор за дугорочни развој и раст друштва. Готово сви примјери успјешне транзиције потврђују недвосмислено везу између степена улагања у високо образовање и развоја друштва. У том контексту издвајања за Универзитета из БДП су потпуно неадекватна и РС је најлошија у региону по том основу. Нарочито је угрожен сектор научноистраживачког рада. У бившој СФРЈ велика пажња давала се научном истраживању. Прије рата 1990-тих БиХ је више од 1% БДП издвајала за улагање у научна истраживања.

С друге стране, постоји оштећење да Ун не оправдава у пуној мјери финансијска улагања која друштво одваја за њега, прије свега у смислу „излазног производа“. Ун у БЛ „троши“ око 50 мил. БАМ на годишњем нивоу – да ли је његова друштвена улога адекватна у смислу бенефита које доноси друштву? Врло је често мишљење да је па дјелу процес „средњошколизације“ Универзитета. Ова се дијагноза најчешће везује уз неке неспретне примјене болоњских критерија, а у суштни се своди на чињеницу да је Ун постао институција која служи примарно да склони одређени број младих људи с улице. Научни и образовни резултати (као излазни производ) су испод привлачног нивоа.

Из ових дилема јасно је да је потребно стратешки промислити модел финансирања високог образовања у РС, као и систем и процес алокације средстава. Компаративни пресјек стања на тржишту рада, те респектовање ширих, истражишних потреба друштва, у свијестлу анализе финансирања и креирања уписне политике у РС, упућује на следеће налазе: Болоњски процес има значајан утицај на промјене у систему финансирања високог образовања у РС и БиХ. Ове промјене се односе на неопходну интеграцију универзитета те планирање средстава на основу броја студената.

Комплексан систем, финансијски неефикасан, нема значајних резултата ни у научно-истраживачком дијелу ни у едукацији кадрова, нарочито оних потребних на тржишту рада.

Додјела буџетских средстава врши се на основу затеченог и наслијеђеног стања, при чему кључну и једину улогу играју кадровски и просторни капацитети.

Политика финансирања је неефикасна, како у научно-истраживачком дијелу, тако и у едукацији кадрова, нарочито компетентних за тржиште рада. Јавни приходи нису довољни за функционалан систем високог образовања, па су властити извори финансирања све значајнији. Квоте за упис студента и уписне политике Министарства просвјете и културе стога играју битну улогу у сегменту финансирања Универзитета. Превисока зависност о буџетским средствима угрожава аутономан развој Универзитета, а ригидан финансијски оквир (који обично касни за потребама) онемогућава брзо прилагођавање потребама и бржим развојем, поготово на међународном нивоу и успостављању система квалитета везаних за Болоњски процес. Диверзификација извора финансирања кроз изградњу капацитета за боље искориштавање могућности прије свега међународних фондова.

Стварањем предуслова за различите облике финансирања, посебно већим кориштењем међународних фондова и отварањем према тржишту, уз оптимизирање трошкова пословања могуће је у постојећем организацијском оквиру високог образовања постићи боље резултате. Размјеном наставника са другим универзитетима, посебно у окружењу, успостављањем финансијских инструмената за мобилност може се осигурати интердисциплинарност студија и истраживачких пројеката. Партнерствима с јавним и приватним сектором уз подршку локалне заједнице може се повећати истраживачко-наставна база и придонијети развоју привредног и друштвеног окружења. Недостатак дугорочног планирања, уз неефикасну и неефективну расподјелу финансијских средстава у образовном сектору, један је од разлога који онемогућава увођење едукације за нове квалификације неопходне на тржишту рада.

Сви универзитети у РС односно БиХ почели су примјену првог циклуса према Болоњском процесу од 2006. године, док су земље западног Балкана започеле 2003. године Албанија, Црна Гора и Србија, док Словенија 1999. године и Хрватска 2001. године. Болоња између осталог предвиђа и већ је примјењено интегрисани универзитети, а то подразумјева алоцирање средстава универзитетима у укупној суми (без дијељења на појединачне трошкове). Потребно је трезвено анализирати колико је то смањило аутономију факултета код нас, па онда дати одговор да ли је то прави систем алоцирања средстава. Јер интегрисани универзитет подразумијева већу аутономију универзитета те могућност за спајање ресурса оних факултета у којима је одзив студената мањи. Осим тога, болоњски процес предвиђа планирање финансијских средстава за ВО по студенту, а не на основу наставних или просторних капацитета, што код нас представља суштинске промјене у финансијском руковођењу ВО. Интегрисани универзитет повлачи за собом интересе различитих скупина које је кумплексном високошколском систему какав је код нас тешко помирити. У овом контексту финансирања неопходно је отворити озбиљну полемику о висини школарина.

Мишљења смо да на овом питању постоји простор за радикално побољшање, с обзиром да се до сада ишло линијом мањег отпора и некритички попуштало захтјевима за смањењем школарина. То је произвело нелогичну и неприродну ситуацију да су школарине за други циклус и израду мастер радова вишеструко мање у односу на окружење. Политика коју предлажемо је да се повећава број студената на буџету, али истовремено и висина школарина, при чему би прелазак из самофинансирајућег у буџетски статус било флексибилно и зависно од објективних критерија успјеха на крају текуће године.

Оваква стратегија има јасну подлогу како у захтјеву за праведним приступом образовању свим члановима друштва, тако и у смислу компетитивности студената и, на крају самог финансирања. Идеја је наиме, да се статус студента на буџету верификује резултатом. То значи да ће конкуренција у учењу бити максимално промовисана, што на крају мора произвести и подизање „излазног производа“ Ун. С друге стране, широка политика буџетског финансирања омогућава да студенти с слабијим финансијским стањем добију ирилику за образовање. Али не сви – већ они који то заслужују претходним успјехом, и не као суверено право, већ право подложно губљењу уколико се резултати у току студија не оправдају. Тиме се рјешава и осјетљиво питање неуравнотежених критерија у средњошколском образовању, на шта су нам многи универзитетски радници скренули пажњу: догађа се да успјех из средње

школе, који обезбеђује статус студента на буџету, није адекватан стварном степену знања и компетенција студента, што ствара морални дисбаланс у ВО.

Сажимајући претходно речено, у контексту финансирања Ун предлажемо:

Диверзификацију извора финансирања кроз изградњу капацитета за боље искориштавање могућности, прије свега међународних фондова.

Унапређење постојећег организацијског оквира у циљу развоја ВО и компетенција; Размјеном наставника са другим универзитетима, посебно у окружењу, успостављањем финансијских инструмената за мобилност може се осигурати интердисциплинарност студија и истраживачких пројекта;

Одредити параметре за ниво средстава добијених из јавних фондова по факултетима; Дугорочним планирањем, омогућити ефикасну стратешку расподјелу финансијских средстава;

Дозволити универзитету задржавање и акумулирање преосталих средстава

Отварање рачуна за властите приходе свим факултетима.

Дозволити Ун. оснивање профитабилних предузећа и института, и склапање јавно-приватног партнериства и том погледу омогућити пресузимање дугорочних обавеза да се партнерствима с јавним и приватним сектором уз подршку локалне заједнице повећа истраживачко-наставну базу и тако додатно омогући развој привредног и друштвеног окружења;

средства од обављања консултантских, истраживачких и других услуга;

средства од међународних пројекта и међународне сарадње, донација и фондова.

Из тог разлога потребно је урадити сљедеће:

1. Прецизно и јасно дефинисати правце економског развоја који треба да претходе одговорном постављању политике развоја високог образовања и укључивање студената у све структуре интегрисаног Универзитета.
2. Обезбиједити већи износ средстава за изградњу нових простора за факултете . набавку савремене опреме и изградњу свих потребних студентских смјештајних капацитета.
3. Утврдити критеријуме за рационално организовање универзитета и приступити организацији Универзитета са мањим бројем организационих јединица с циљем побољшања квалитета организације Универзитета и квалитета наставног процеса.
4. Планирати средства за јачање и повећање кадровске структуре и наставног кадра на Универзитету по угледу на европске и светске најбоље универзитетете.
5. Планирати финансијска средства за развој научно-истраживачког рада како би се заједничким активностима Министарства просвјете и културе, Министарства науке и технологије и Универзитетом унаприједио научно-истраживачки рад на Универзитету.
6. Плате редовних професора Универзитета изједначити са платом министра у Министарству просвјете у Влади Републике Српске.
7. Плате осталих запослених изједначити са платама службеника у Министарству са истим степеном стручне сирове.
8. Обезбиједити мобилност професора и хоризонталну и вертикалну проходност студената, као једног од реформских принципа.
9. У најкраћем року донијети Закон о академским титулама, стицању стручних и научних звања. Листа звања треба да слиједи актуелне систематизације радних мјеста у привреди и јавној управи.
10. Установити објективну мјеру квалитета излазних кадрова са различитих факултета. Ту мјеру може да понуди само независно тијело састављено од признатих наставника,

одабрано по ужим научним областима, које би имало задатак да у датом временском периоду изврши тестирање одабраног узорка студената по свим факултетима.

Стратешки интерес Универзитета је увођење финансирања из буџета Владе Републике Српске који ће омогућити стабилност и развој основних универзитетских активности, стимулисање ефикасности унутар Универзитета, као и посебну ставку са средствима намирењеним новим развојним пројектима, програмима и потребама Универзитета.

6. ПОДРШКА УНИВЕРЗИТЕТА ПРИВРЕДИ И РАЗВОЈУ ДРУШТВА

Претходно акцентирани проблем повезаности политике финансирања Универзитета и политике уписа, нераскидиво је повезано с захтјевима тржишта рада, с једне стране, и општедруштвених потреба с друге стране. На недавном скупу у Давосу 2014. год., као један од кључних узрока високе и растуће стопе незапослености младе популације у ЕУ детектована је неадекватна образовна политика и нарочито недовољно високобразовних кадрова. И земље у региону уочиле су ову конекцију. Србија је, на примјер, донијела образовну политику где је један од приједлога да према узору на развијеније земље ЕУ као ипр. Финска до 2020. године високо образовање стекне 38. 8% становништва, што ће сlijедити и економске политике које морају омогућити запослење садашњих незапослених и будућих свршених студената. Према истраживању свјетска студентска популација у цијелом ХХ вијеску расте експоненцијално, па је ипр. 2000. године било 20 000 студената на милион становника или 100 милиона студената укупно. Ако се такав тренд настави онда једноставне пројекције дају 150 милиона студената у 2010. години и 200 милиона у 2020. години. У 2040. години догодило би се још једно удвојство. За очекивати је да ће и број високо образовних институција рasti на сличан начин. Сами по себи ово су импресивни подаци, који говоре о све већој глобалној важности високог образовања, која отварају и питања организације и значења високог образовања, поготово свеучилишта у будућности. Србија је већ дефинисала да ће сlijедити праксу ЕУ да на милион становника промовише 200 доктора наука, и зато завршила Тунинг и испуњава услове ЕУ о квалитету студијских програма, због будућих затварања поглавља 25. и 26. Важно је нагласити и то да је „креативна економија“ односно економија знања у последње десете постала кључни покретач економског развоја. С обзиром на оште стање у друштву, и нарочито демографски пад који је константан [претходних 6 година уписујемо око 1000 првачића мање и око 800 средњошколаца мање], ови ће амбициозни програми тешко бити оствариви код нас.

Неопходно је да број студената буде у складу са просторним, техничким и кадровским потенцијалом Универзитета, као и са уписном политиком Владе РС, која се прије свега руководи потребама на тржишту и општим стањем у привреди и друштву. Задатак Универзитета јесте да школује квалитетне високо образоване кадрове за друштвену заједницу, што је првенствени циљ, а шира заједница преко Владе РС креира уписну политику свршених средњошколаца за све универзитете у РС. Тренутна уписна политика у РС не води се потребама тржишта рада, није заснована на аналитичком планирању потреба за кадровима у наредном периоду и производи дебаланс броја квалификација које излазе на тржиште рада и оних које тржиште рада треба. Ова политика води само попуштању мјеста на заводима за запошљавање.

Претходни подаци сугеришу да је неопходно стратешко усмјеравање политике уписа, структуре/профила образовања, те стратешких смјерница економске политике цјелокупног друштва, као и више других стратешких мјера. Неке од њих су:

Ускладити излазне профиле дипломираних студената са новим захтевима на тржишту и економског развоја базiranog на економији знања, иновативности и креативности

Ако се упореде подаци структуре незапослених по научним областима и уписне квоте, очигледно је да постоје дисбаланси које је неопходно превазићи, и о томе се константно говори, али без конкретних мјера. Крајње је вријеме да се потребне реформе уписних политика проведу, и да се оствари за то неопходни претходни друштвени консензус свих релевантних актера.

Дистрибуција резултата научно-истраживачког рада и других активности Универзитета у циљу унапређења економије и друштва у цјелини

УНБЛ је највећи генератор знања у РС-у, знања које у разним облицима и формама - апликативно знање, развојне технологије и др. - представља велики потенцијал за унапређење свих друштвених, па тако и економских аспеката у РС. Иако тешко мјерљива, примјесна на Универзитету генерисаног знања у пракси је мање позната. услед недостатка комерцијализације апликативног и генералног знања. Универзитетски Предузетнички Центар и Иновациони Центар Бања Лука (ИЦБЛ) су тренутно једини центри за трансфер знања и повезивање Универзитета са привредом и друштвом генерално. Са изградњом савременије инфраструктуре УПЦ Универзитет ће имати веће могућности у погледу бржег и ефикаснијег трансфера знања, као и повезивање са широм друштвеном заједницом. На нашем УН и примјетна је мањка вост усклађености истраживачких активности са потребама привреде. Досадашње искуство нам говори да велики дио академског знања генерисаног на УНИБЛ није било на планиран и систематичан начин доступно привредном сектору у сврху изналажења конкретних решења. То мора бити једна од стратегија Универзитета у наредном периоду. Планирани Технолошки Бизнис Парк у Рамићима (ТБПР) удаљеним 12 km од Бање Луке (који је тренутно у власништву Града) нуди велике могућности за уснестављање ефикасније синергије између Универзитета и привреде.

Увођење програма и курсева за цјеложивотно учење са посебним акцентом на образовање одраслих

Циљ програма цјеложивотног учења LLP (Lifelong Learning Programme) је побољшање постојећих и стицање нових компетенција на свим нивоима образовања, запослених и незапослених, због прилагођавања захтјевима тржишта. Будући тренд развоја се темељи на интелектуалном капиталу, односно производњи, умножавању и дијељењу знања. Знање постаје основни ресурс развоја, а зависи од људских ресурса. LLP се састоји од дијела формалног, те неформалног образовања, које подразумјева курсеве, специјализацију у привреди и самообразовање. РС је суочена са највећом стоном незапослености средње и старије генерације. Стога је посебно у РС цјеложивотно учење одраслих предуслов за снижење стопе незапослености. Поготово што се ради о особама са ВСС, те другог чак и трећег циклуса. Уосталом, цјеложивотно учење, наука и иновације чине трокут знања што је велики потенцијални ресурс, ако друштво усмјери способност и потенцијал појединача. Преквалификацијом и доквалификацијом је могуће доћи до нових вјештине и компетенција у циљу промјене занимања и запослења, а тим и самозапослења. За образовање одраслих водећу улогу мора преузети Универзитет, те се наведене стратегије требају наћи у развојним и образовним политикама РС, у циљу економског и културног развоја. Само тако се могу задовољити политичке запошљавања и социјалне заштите.

Најразвијеније и економски најстабилније земље имају најефикасније образовне системе, најразвијенији научно-истраживачки рад, па је тешко негирати да квалитетан образовни и научно-истраживачки рад не доприносе развоју државе и друштва у целини. Државе које су на вријеме приступиле реформи и модернизацији образовног система, улагањем новчаних средстава у људске ресурсе, образовање наставника, стварање добрих услова за рад наставника и студената и опремање факултета савременом опремом и наставним и научним средствима, доживјел су економски и културни и препород. У овом периоду развоја Републике Српске, образовање је најсигурији пут који води ка сигурном развоју и успјешном економском напредку и укључивању у све напредне цивилизацијске токове. Реформом високог образовања се очекује да на овом путу заузме лидерску позицију, те да креира и води реформске процесе кроз цјелокупну институционалну структуру образовног система Републике Српске.

Кроз градњу кампуса и будућих факултетских зграда, Универзитет ће примијенити сва савремена знања и технологије како би постигло енергетску ефикасност и одрживост. За тај развој Универзитет жели ући у партнерство са привредним и јавним службама Града. У договору са привредом, дефинисати дугорочне програме, посебно из области пољопривредне производње, туризма, заштите животне средине, скологије, производње нових технологија и снергетске ефикасности. Ти ће програми бити од помоћи Републици Српској у провођењу структурних промјена и успостављању нове квалификационе образовне структуре и бржег развоја. Сарадња Универзитета са привредом, Градом Бања Лука и Владом Републике Српске од великог је значаја за све, али и обавеза Универзитета исказана и у Статуту и у Закону о високом образовању. У привреди Републике Српске раде стручњаци са дипломама нашег универзитета, али потребан је рад и наших професора у привреди и због финансијских ефеката и економског развоја Републике Српске. Република Српска и други субјекти повећали су улагања у истраживања и развој. Међутим, свеукупно, улагања у истраживање у односу на друге земље је и даље на ниском нивоу, посебно у приватном сектору где се изгубила сарадња из ранијег времена, што треба обновити. Односи Универзитета са Градом Бања Лука и другим општинама Републике Српске су добри што се огледа кроз изградњу кампуса, студенческе стипендије, пројекте и друге активности. Сарадња Универзитета и надлежних министарства у Влади Републике Српске је коректна и наставићемо унапређивати и побољшавати тај однос. Најважнији фактор огледао би се у промјени негативног система вриједности у цijелom друштву, мобилизацији унутрашњих стваралачких потенцијала Универзитета, те враћању ентузијазма и вјере у изградњу друштва, истински уређеног по мјери свих грађана Републике Српске, посебно младих. Наведене планове може успорити или одгодити економска криза која имплицира слабим финансирањем научно-стручних активности, програма и пројеката за развој Универзитета.

7. МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА УНИВЕРЗИТЕТА

Посебан значај сматрамо да је потребно поклонити рангирању Универзитета. То наравно није сврха само себи, већ је процес рангирања начин да се свеукupни рад Универзитета унаприједи и то према мјерљивим критеријима. Универзитет у Бањој Луци је тренутно писко рангиран у свијету, а не заузима високу позицију ни у региону

Западни Балкан. ЕУ жељи да омогући универзитетима да анализирају своје снаге и слабости и уче из искуства једни од других.

Критерији за рангирање врло су комплексни и широки, те обухватају практично све битне сегменте рада Универзитета. Да би се уопште могла попунити апликација у електронској форми Универзитет у Бањалуци мора извршити Tuning студијских програма са ЕУ, односно Болоњским принципима, истински децентрализовати Универзитет као и формирати истински интегрисан Универзитет у циљу интегрисања истраживања.

Универзитет у Бањој Луци посвећује велику пажњу међународној сарадњи. Од 2008. године, надлежност за координацију међународне сарадње има Универзитет, а до тада се највећи број активности везаних за међународну сарадњу обављао на факултетима/академији. За провођење активности и координације међународне сарадње задужени су проректор за међународну сарадњу, Канцеларија за међународну сарадњу у Ректорату и мрежа координатора за међународну сарадњу на факултетима/Академији умјетности. Циљ ове мреже је да се на најбољи могући начин ангажују постојећи капацитети и активности у овој области (прикупљање и дистрибуција информација, размјена идеја и искустава, приједлози активности и учесника). Важећи закони из области високог образовања дају високошколским установама, универзитетима аутономију у успостављању сарадње са високошколским институцијама из других држава. Тиме се признаје међународни уговорни капацитет Универзитета у Бањој Луци што је од суштинске важности за његов статус у држави и у иностранству. Процес трансформације високог образовања и укључивање у европски простор високог образовања, као и јединствени европски научни простор, намеће потребу сарадње са другим универзитетима у иностранству у циљу обезбеђења услова за мобилност наставника и студената, те узајамно признавање периода и степена образовања. Зато ће у будућем периоду посебна пажња бити посвећена уговорним односима са другим високошколским установама.

Разним мјерама, посебно кроз средства Фонда за развој, стимулисаће се што већи број истраживача и истраживачких тимова за пријаве пројеката за финансирање кроз осми оквирни програм и кроз друге доступне фондове Европске уније.

Настојаће се повећати регионална сарадња којом је могуће успостављање заједничких студијских група с оптималним бројем студената - истраживача код оних програма код којих је број домаћих студената недовољан за одрживост студија.

Испуњење планова брзог повећања показатеља мобилности студената и наставника директно зависи од уласка Босне и Херцеговине у Програм цјеложivotног образовања. Одлазак студената на иностране универзитетете омогућио би се свим успјеним студентима без обзира на њихово имовно стање. Потребно је осигурати додатна средства из домаћих извора с обзиром да се средствима која се могу добити кроз разне програме најчешће не могу покрити животни трошкови у већини земаља Европске уније. Чланице Европске уније имају квалитетан научни и развојни потенцијал.

Више од хиљаду универзитета и високошколских установа производи знања која се преносе на велики број својих студената. Иако је Европа у неким областима водећа у свијету, она премало користи властите развојне предности. Предсједници држава и влада земаља Европске уније на састанку у Лисабону 2000. донијели одлуку о стварању економије Европе као најдинамичније економије свијета. Такав амбициозан план захтијева убрзани економски раст Уније, а за остварење тога циља најважније је

знање, способности и креативност њених грађана.

Усклађивање са европским стандардима из области образовања, науке и културе је још увијек у почетној фази. Стратегије и оквирни закони треба да се имплементирају.

Министарство у припреми процеса акредитације није обезбиједило потребне услове за почетак акредитације високошколских установа, а посебно у погледу евидентирања и праћења квалитета извођења образовних процеса и области норматива рада наставника и сарадника. Структуре агенција за образовање и осигурање квалитета на државном и ентитетском нивоу треба да буду оперативне. У области истраживања и иновација, припреме за будуће интеграције у ЕРА и Иновацијску унију су започеле али озбиљни напори морају бити учињени, као и потреба за пажљивим праћењем и координацијом. Квалитет образовања и научног истраживања, уз покретљивост и иновативност младих, сматра се једном од најзначајнијих и најважнијих предности Европе и њених универзитета а то је и стратешки циљ Универзитета у Бањој Луци и његовог Ректорског програма.

8. ЗАКЉУЧАК

Улога високог образовања (универзитета) је да унапређују знање повећавајући његове границе и да трага за истином испитујући критички увјерења и те истине, дефинишући тачно границе од идеологија стечених интереса, партија и владе. Чланови високог образовања (академске заједнице) су обавезни да објављују резултате и закључке истраживања. Они имају слободу кретања по универзитетском универзуму ради консултација и размјене резултата истраживања. Академске слободе и аутономија на универзитету су предуслов за успешно образовање. Академска слобода чланова академске заједнице је индивидуална и односи се на студирање, учење, предавања, истраживање, дискусије, писање и креативан рад. Аутономија је независност од државе и других притисака друштва у доношењу одлука у интерним органима.

Покушајмо научном методологијом истражити где су проблеми у науци и високом образовању? Покушајмо то и зато јер развој науке и образовања и константно побољшање научног и културног образовања становништва сматра се једним од најважнијих чинилаца прогреса човјечанства. Сагледајмо да ли имамо кадрове који су нам потребни данас и да ли стварамо кадрове који ће нам требати сутра. Оштећено познато је да међузависност образовања, техничког прогреса и запошљавања представљају кључан троугао у усмјеравању привредног развоја, будући да образовање представља процес креирања људског капитала. Образовање ваља сватити као инвестирање у људе, а знање као резултат образовних услуга је најзначајнији мотор производње, који нам омогућава да владамо привредом и да задовољавамо наше потребе. Знање је колективно друштвено добро и оно повећава квалитет и физичког и људског капитала.

Модерна организација Универзитета по угледу на европске и свјетске најбоље универзитетете и нова законска легислатива заснована на тимском руковођењу са јасно дефинисаним овлашћењима и одговорношћу и правна модерна интеграција факултета и свих организационих јединица. Реформа наставних планова и смањење студијских програма, јачање капацитета научно-истраживачког рада и укључивање студената у све сегменте одлучивања. Изградња новог савременог централног кампуса по угледу на престижне универзитетете у свијету и промоција Универзитета у Бањој Луци као најважнијег средишта високог образовања и научног истраживања у Републици Српској, као и његова интеграција у Европски образовни и научни простор.

Треба ојачати контролу, одговорност, треба јачати стандарде и квалитет образовања. Треба првенствено улагати у људе који ће својим знањем и мотивацијом допринети свеопштем напретку. Покретачи развоја требају бити најспособнији и најпоштенији појединци, тимови, институције, колективни ум заједнице, јер без бољег увида у стање у високом образовању и око њега изгубити ћемо се у хаосу, као мјером ентропије, који незаобилазно долази услед технолошких, економских и политичких промјена у 21 вијеку. Свједоци смо да је глобализација планете на дјелу, што ће рећи да одређени процеси у свијету стичу космополитску конотацију, независно од националних, географских, регионалних, блоковских и других баријера.

Да ли смо у високом образовању Републике Српске за Универзитет мишљења или памћења? Ако ствар посматрамо са нормативног аспекта сви смо једногласни да хоћемо Универзитет мишљења. У реалности је обрнуто јер доминира Универзитет памћења, а не мишљења. Џелокупни наставни процес је усмјeren на пасивно меморирање чињеница и њихову механичку репродукцију. То имплицира закључак да се недовољно развија стваралачко и критичко мишљење и не афирмишу вриједности, нације, национализма у форми патриотизма, етос рада и слобода личности. Наведени недостатак се може исправити под условом да у наставном процесу култивишимо студенте да буду мислећа бића.

Све ово је суштина стратешког плана мог ректорског програма. Знање које смо стекли кроз образовање нас професоре, асистенте и студенте обавезује на позитивне суштинске промјене на Универзитету у Бањој Луци и не постоји ни један разлог и изговор да то и не учинимо.

БАЊА ЛУКА, 05.02.2016.

Проф. др Вако Бојанић,
редовни професор
